

san tan ni kejennan — nimòrò 120

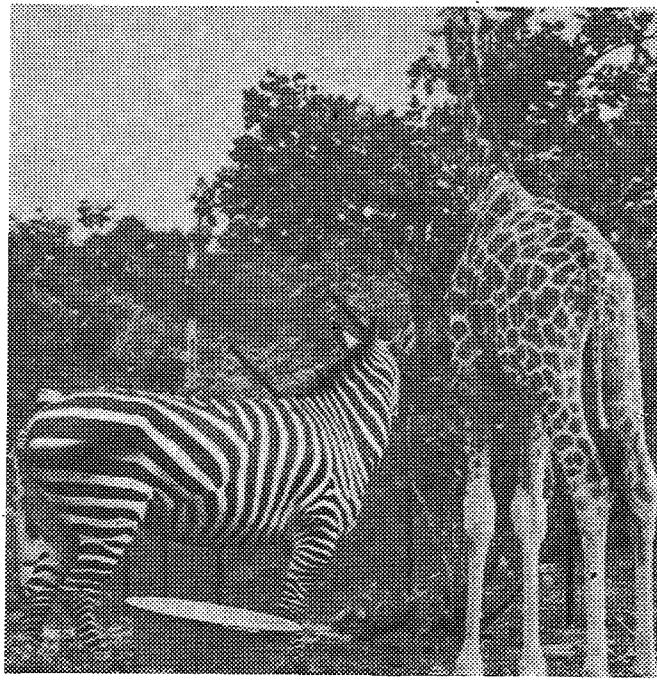
feburuye kalo — san 1982

bp:24 - bamakò (mali)
téléfòn: 22-21-04 CCP : 0155
dòrômè 5

kibarudilaw kuntigi : amadu ganyi kantè

kibaru

a bè bò kalo o kalo, faso ka kibarudiso ka yamaruya kònò

tasuma bè
kungo
nagasi
a bè sogow
silatunu

tasuma don
ma nyi

Tasuma ka tinyèli jugeya tè fò k'a ban. An bée kelen kelen b'o dòn. Nka, o n'a ta o ta dòw b'u tugù ka tasuma don, k'a da kòrô caman kan.

Tasuma ye balawu de ye, min ye jahanama yèrè taamashyèn ye. Ni mógo min t'o dòn, o tigi k'i jò k'a hadamaden nyögòn lajè tasuma bolo. Ni mógo min t'o dòn, o tigi k'i jò ka bagan wali jiri dò ye tasuma bolo.

O t'a bée ye, bawo, tasuma bè dugukolo jeni, k'a nògò bée dun k'a ban. A bè kungo nagasi. A bè sogow silatunu. A bè sanjiko gèlèya. A bè nèema kùnbèn.

nyögòn dèmè
dugu tòn kònò

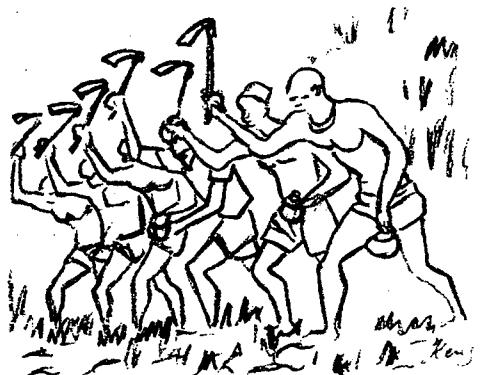
Nyögondèmè sira fòlò ye dugu tòn ye. Nka dugu mógo bò se ka nyögòn dèmè sira caman kan i n'a fò: balemaya; siginyögonya ; furunyögonya wali teriya.

A kèra cogo o cogo, fosi tè fara nyögòn kan bò, jèkulu kelen kònò, dugu kelen tògò la.

O jèkulu, mali bolo, o è dòwèrè ye dugu tòn

kò; min bè dugu kelenya jira, k'a bèn n'a kanubaya jira. Ni tòn tè dugu o dugu kònò, o kun ka kan ka nyini. Ni dugu o dugu tòn kòwò tè latèmè a cogo la, o fana kun ka kan ka nyini.

Nyögondèmè ani dugu tògò bòli ka gèlèn n'a y'a sòrò tòn jèkulu t'o dugu kònò, cèkòròbaw ; musow ani denmisènw cè.

kibaru kanubagaw kuma yòrò

e min taatò filè

e min taatò filè,
jama y'i ta,
jama dar'i la.

faso tè lenburu ye ;
kunun, i yera,
bi ni sini, i na ye.

*nyémogò ye sununkunba de ye ;
ban ka fisa janta ye.
dannaya b'i ye,
tanu b'i ye,
kè n yèrè ye
tè sègèn.*

Yòrò Mènkòrò Jakite
Buguni

laadilikan

n den,
n'i taara tunga fè,
i na ko caman ye,
ka ko caman mèn,
ka ko caman kalan.
nka, yòrò o yòrò, i ka sira kan,
i ni mogolabò na bèn.

*n'i ye cèya si sòrò,
tuma min, i hakili ka bon fèn bée ye,
n'a sè sira jira, ka kòròfòli kè ;
tuma min, n'i tè fosi ye
fo gòngòrò kelen fililen gòngòn cè la ;
i k'a dòn k'i bòr'i taya la,
k'i ka kan ka k'i sigi yòrò danbe ye.
o bè limaniya diyagoya i kan,
min bè kaari kò, sègèn kò ;
nka, i nyè b'a la, n den,
o dòròn de bè hòrònya halala d'i ma.*

*mògò o mògò, n'a' bè nyògòn kan,
bonya n'u bée ye i kèwale fè,
i ka baara fè, an'i ka hakili nyuman fè.
i k'i ka tòorò munyu,
ka tòw fana ta tila.*

nkalonw na da i la,
jugumanw na k'i la,
i na nègèn yòrò bée, fèn bée fè.
a na k'i kònò ko sankolo b'i kun,
ko ala tè,
ko dinyè tinyèna,
ko mògò tè fèn ye ;
o si kan'i dusu tòorò,
o si kan'i hakili sonyè.

*o tuma, o tuma, n den,
i bè hèrè yèrè yèrè dòn,
i n'a faamu ko kan min,
it'o bè ka kuma i fè bi,
o ye taa sira jira i la,
min ka gèlèn,
nka, min cè ka nyi.*

Sada Sisoko

dasali filaya

n bè n kali fèn na, a ka bon n ka kali ma.
i dònniyalen don haali, nka farafinya
dòròn de y'i tinyè.
o dòròn de bè dòw galabu sa,
k'u mago sa, k'an bée mago sa.

n bè n kali fèn na, a ka bon n ka kali ma.
i bè ko dòn, i bè ko kòrò dòn, nka kalanbaliya
dòròn de y'i tinyè.
o dòròn de bè dòw galabu magaya,
k'u fagon, k'an bée fagon.

n bè n kali fèn na, a ka bon n ka kali ma.
ala la, dusu b'i la, nka o bée la, i tèna setiguya.
o dòròn de bèn'i tinyè.
o dòròn de bè dòw galabu tinyè,
k'u jòlanw kari, k'an bée jòlanw kari.

n bè n kali fèn na, a ka bon n ka kali ma, bi ma dugu jè.

Mahamadu Konta
Bamakò

nyininkaliw n'u jaabiw

Nin ye nyininkaliw ye minw kéra Mamadu Jara fè, ni balikukan karamogò don ka bò kokodi, molodo sèkitèri la, nyobò (Segu mara). Anw bè nyininkali ninw jaabi.

1- Dugutigi yèrè sigi kun ye mun ye dugu kònò ?

2-Komite fana sigi kun ye mun ye dugu kònò ?

3- Mun na furu bè siri mèri la ?

4- Ni tinyèlikèla yera dugu kònò, dugutigi ni komite ka kan ka mun k'a la ?

5- Mun ka kan ka kè musokunnatinyèna la n'a y'a sòrò furusèbèn bè muso in na ?

jaabiw

1- Jèkulu o jèkulu, ni nyémogò kelen ma kè a la, bèn ni nyögónfaamu tè sòrò o jèkulu kònò. A kéra du ye o, a kéra dugu ye o, a kéra jamana ye o, fo mogò kelen ka ta k'o kè nyémogò ye, mogò tòw fè. Dugutigi ka baara ka ca, a bè nisongò lajè, a bè dugu mogò ladonniya faamaw ka kunnafoniw la, a bè dugu mogò ni nyögón cè kèlèw fò ka ban, ani ko caman wèrèw.

2- Komite ye dugu politiki tòn ye. Dugu komite mogò de bè dugu mogò ladonniya politikkiko sira fè jamana kun nafoniw la. Komite bè bèn fana ou dugu kònò.

3- Mèri la furusiri kun ka ca:a bè kè saba-bu ye k'a dòn ko cè ni muso yera nyögón fè furu la sani ka se furu yèrè don ma, k'u si ma jagoya ka di si ma, bawo u fila bée bè nyinin ka mèri la n'a y'a sòrò u bè nyögón fè furu la. Mèri la furusiri fana b'a to mogò wèrè kana se k'i muso minè i la k'a furu, bawo sariya la muso tè se ka don furu wèrè la k'a to furu dò kònò. Mèri la furusiri fana ka kan ka si jan di furu yèrè ma, ka d'a kan ni cè ni muso minw k'u bè nyögón fè furu la bi, sini u dò kelen ka kan ka maloya k'a fò k'ale tè o furu kelen na bilen. O bée tèmènen kò, ni furu sirila mèri la, a tè se ka sa bilen fo n'aw sera kiritigèla fè yen. Ni mogò min ye i miiri nin bée la i tèna sòn k'i tugu k'i ka furusiri n'i ma taga mèri la.

4- Ni tinyènikèla yèra dugu kònò, ni dugutigi ni komite mogò ma se k'a ko dila fewu, u ka kan k'a tigi lase fangabonda dò la.

5- Ni mogò min ye musokunnatinyèna minè k'a sòrò furusèbèn bè muso in na, i b'o tigi fana lase fangabonda dò la, faamaw ka kan ka doni min d'a tigi kun, u n'o d'a kun.

Mamadu Nyama Jara
Kibarudilala Bamakò.

bamanankan

abada.....jamais
adèrèsi.....adresse.
ba.....chèvre
ba.....mère

baabu..episode, chapitre
da.....coucher, croire
daaba.....animal

ja.....balance
jaabi..réponse-répondre
jabaji...sauce à oignon
egilisi.....église
ekuru.....écrou
ewe.....ça alors !
fa.....folie
faaba.....centre ville
faama homme de pouvoir
faamadugu capitale
ga.....foyer
gaari.....fil à coudre
gaga.....panier de kola
haali.....assurement
hadamaden...être humain
haju.....problème
i.....tu, toi
irisi.....russe
izini.....usine
kaadò.....dogon
kaakaa.....corbeau
la.....dans, à
laabi.....relever
maabò.....griot peul
maamasina.....un tel
naafigi.....rapporteur
naalo.....suie
naalon.....esprit
naji.....sauce

kibaru kanubagaw kuma yòrò

nin ye jòni nò ye

Mògò bée bée dò fò, bée bée ka nyögón jalaki fan bée, mògò si dun t'a fè ka don jalaki in kòrò. Ne da bée na se kuma min ma sisán, kuma nyénama don, bawo a ko kelen bée doni ye min bée Mali bée kùn sisán : denmisènw ladamuko. Bée lajèlen b'a dòn ko denmisènw ye jamana jigi ye.

Aw yèrè b'a mèn tuma bée, denmisènw bangebagaw b'a fò k'u ka denw tinyèna, ko denmisènw ka lakòlikalan ma foyi nyè u ye, ko fèn tè fara u ka dònta kan, wa u bée laban ka kè baarakèbalíw ni nsonw ye. Lakòlidèn dòw yèrè bangebagaw b'a fò ko sisán lakòlikaramögòw tè fèn dòn, k'u ma kalan, u bée kuma caman wèrèw fò.

Nka denmisènw bangebagaw fana t'a dòn ko lakòlikaramögòw bée ka jalaki bin olu kan; bawo bangebagá caman bée, olu ka sira si tè u denw ka kalanko la, olu minw ye denw mansaw ye ni denw ka kan ka siran u nyè kosèbè, olu yèrèw tè denw ladamu.

Ntagara nden tògò sèbèn lakòli la, ka sigilan san a ye, ka gafew san a ye ; o tè lakòlidènko bannen ye dè ! lakòlidèn mansaw ka kan k'a ka baara fana kòlòsi, n'o tè u ka sègèn n'u ka wari bò bée k'fuu ye. O bée i ko sènèkèla bée ka a ka foro dan nyò la ten k'i sìgi, a ma bin shyèn, a ma fura tigè, i y'a dòn o foro nyò koni tèna nyè cogo si la.

Ladamubaga saba de bée den la :

- 1- Den somögòw
- 2- Lakòlikaramögòw
- 3- Dugu mògòw tòw, a kèra mogo o mogo ye
A ka c'a la, den ladamubaga fòlò (somögò) ani filanan (lakòlikaramögòw), olu ka ladamuni barika ka bon ka tèmè a ladamubaga sabanan (dugu mògò tòw) ta kan.

Denw bée wagati min kè u mansaw sen kòrò, u tè o kè lakòlikaramögòw bo lo, o kama mansaw ka ladamuni barika ka kan ka bonya ka tèmè lakòlikaramögòw ta kan.

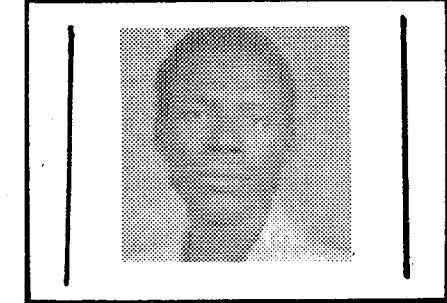
Ne koni ka miiri la, ladamubaliya o ladamuba liya bée sisán denmisènw na, a bée ju bée denw bagaw la ; a misali file:lakòlidèn dòw mansa b'a to fo lakòli bila wagati ka se, ka sòrò ka taga lakòlikaramögòw nyininka n'a y'a sòrò u den ka kan ka taga nyèfè kalanso kònò ; o b'a jira k'o mansa sina ma a den ka baara kòlòsi san kònò.

O tèmènen kò, jagokèlaw ni waritigiw fana ta bée yen, olu bée dimin ko mun na lakòlikaramögòw bée olu denw nyagi tuma dòw n'u ma baara nyuman kè lakòli la. Waritigi dòw b'a fò tuma caman k'olu kèra fèn ye wa u ma don lakòli la tile kelen, k'olu y'u denw don lakòli la walasa u ka se sèbènni ni kalanjè la, k'o nka u don kun tè lakòli la lakòlikaramögòw ka bugòli ye ; ko n'o yèrè don u b'u denw bò lakòli la.

Aw yèrè ka file dè ! ni mògò min b'a dòn ko i den bée se ka kè fèn

ye k'a sòrò a ma don lakòli la, mun na i bée taga a don lakòli la tugun ? Bangebagaw tè jateminè kè u denw ka jènyögónko fana la, bawo u denw ni mògò suguya bée bée yaala nyögón fè, wagati min ka di u ye, yòrò min ka di u ye, a fò o fana ye ko nyuman ye ?

An ka kungo kònò duguw la, bangebagaw kèlen bée ka lakòlidèn tinyè, bawo u tè sòn k'u bila sènè la, u t'u bila baa-ra wèrè la, u b'a fò ko lakòlidèn kèra tubabuw ye sa; k'u tè se sènè la bilen, k'u tè se ka olu ka dumuni duntaw fana dun, ani kuma caman wèrèw.

Ni mògò min ye jateminè kè sisán, lakòlikaramögòw dama de ye denmisènw ladamubagaw ye. Bawo dèmèbaga jòlen t'u la. Ni mògò min y'i miiri lakòlidèn hakè la, i n'a dòn ko baara-ba bée lakòlikaramögòw bolo. Nbalimaw, an ka jè k'an fanga kè kelen ye walasa an bée se ka denmisènw ladamu halisa.

Bamananw ko : "ni den nyè na, a bée kè bée lajèlen ta ye, nka n'a tinyè na, a bée fò kaari den".

Amara Sise Lakòlikaramögò Mamadu Konaté lakòlisò Bamako.

feburuye kalo san 1982

kibaru

nyè 5

zanwuye kalo tile 31, dinyè kunatòw tògò la selli don

Kari don, n'o bëenna Zanwuye kalo tile 31 ma, dinyè kunatòw ka se li 29 nan këra Bamakò. A nyènajèw daminèna sògòmada fè, lèrè 9 waga ti la kunatòw ka furakèli yorò la Jikòròni. Sellì in nyèmogòya tun bë an ka jamana kuntigi bolo, n'o ye Zenerali Musa Tarawele ye. An ka jamana mogòba caman wèrew tun bë kënè kan fana.

O tèmènen kò, Rawulu Folero nònabila fana tun bë kënè in kan, n'o ye Andere Resipòn ye. I y'a dòn Rawulu Folero ye baara min kë kunatòw ye, o ma dogo mogò si la dinyè kònò. Ale de y'a ka dinyèlatigè bëen ku natòw dèmèli ma.

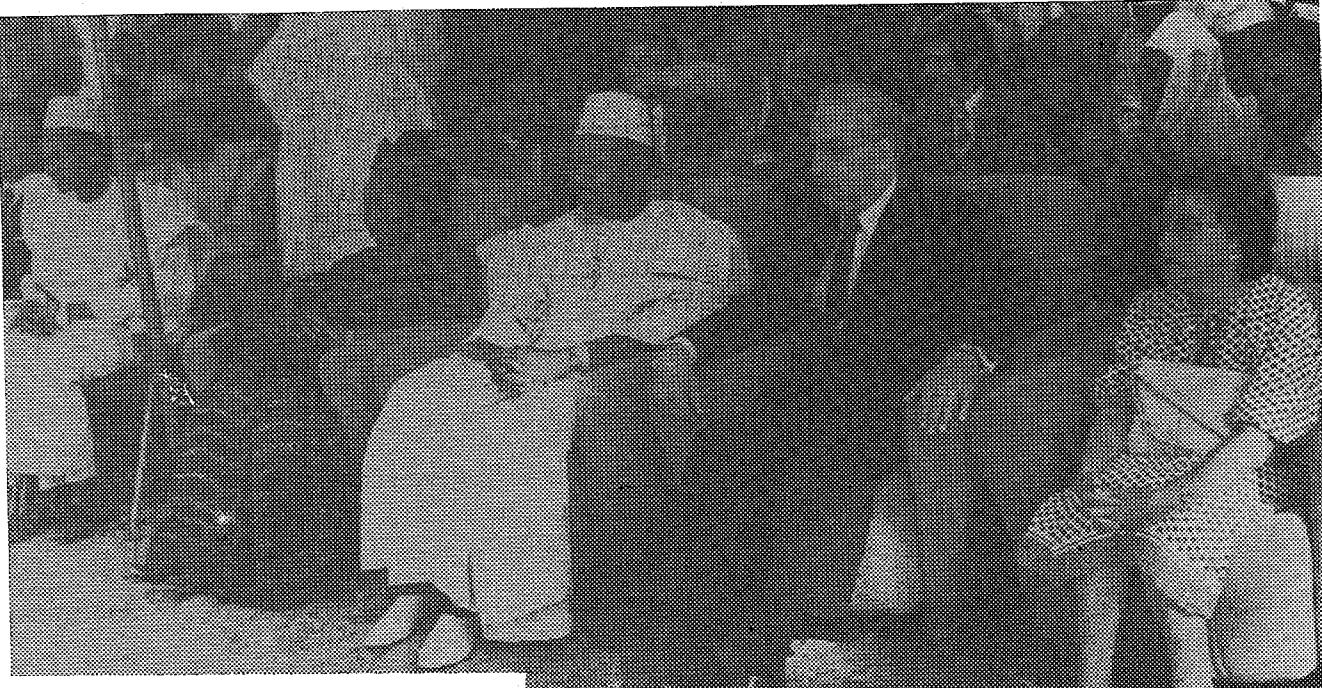
Mogò fòlò min ye kuma ta kunatòw tògò la, o ye Kiyabu Banba ye, ale ye foli lase Zenerali Musa Tarawele n'a ka jama ma, ka foli fana kë Andere Resipòn ye. Kiya bu Banba ko Mali nyèmogòw ka hakili nyuman n'u ka waleya nyuman de këra sababu ye k'a jira ko danfara tè kunatòw ni banabagatò tòw cè, ko kunatò man kan ka kë a dama banabagatò wèrè ye

Minisiri min ka baara nyèsinnen bë kënèyako ma Mali kònò, n'o ye Dögötòrò NGolo Tarawele ye, o fana ye kuma ta, a ye foli kë jamana kuntigi ye, n'o ye Zenerali Musa Tarawele ye. Dögötòrò NGolo Tarawele ko barika o barika bë kuna bana la bi anw fè yan, o

ye mogòw ka jate baliya ye joona, bawo ko mogò caman bë yen olu tè wuli bana in furakèli fè a tuma la.

Jikòròni fòlikèlaw ye dònkili dò da Rawulu Folero yèrè la, n'o y'a fasa ye. O tèmènen kò, kunatò denmisènw fana ye dònkili dò da ka nyè sin Rawulu Folero ka waleya nyumanw ma.

Nin bëe tèmènen kò, Nbèda kelen tògò dara Rawulu Folero yèrè la, Zenerali Musa Tarawele yèrè de y'o Nbèda dayalè, bawo ale de y'a baqì jèma tigè. Zenerali Musa Tarawele n'a nòfè mogòw ye kunatòw ka yorow yaa la, k'u ka baaraw lajè fana. Nyènajèw ma dabi la fo wula fè.

Jama nyèfè, zenerali Musa Tarawele n'a furumuso, ani Andere Resipòn n'a furumuso sigilen bë.

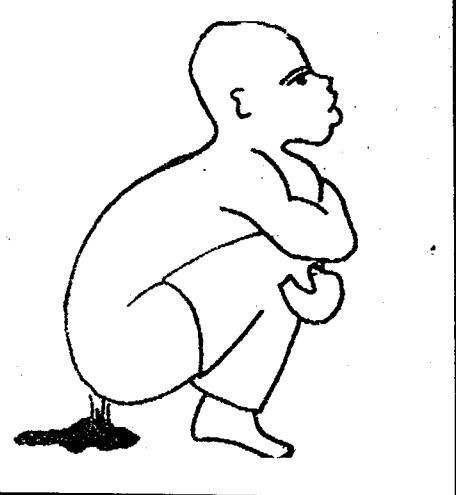
jan to yèrè la kòrò ko kònòboli taamashyèn

kònòboli taamashyèn filè ninnu ye :

- banabagatò bè taa nyègèn na sinyè caman tile kònò.
- bo bè kè jima ye.
- ni kònòboli juguya, banabagatò barika bè dògòya.
- kònòboli bè se ka na ni fònò ye. o bè bana juguya, fo ka bana-bagatò barika bée ban.

tògòtògònin taamashyèn filè ninnu ye :

- banabagatò bo bè yèlèma ka kè **yirikiti** joli ye.
- banabagatò bè taa nyègèn na sinyè caman tile kònò, nka a bo tè caya.
- banabagatò kònò b'a dimi kosèbè.

kònòboli sòrò cogo

fòlò mògòw ka fôlenw

fòlò fòlò, mògò dòw tun b'a fò ko n'i ye ba sogo dun k'a dama tèmè, i kònò bè boli.

mògò dòw fana tun b'a fò ko tò-gòtògònin bè sòrò jiriden nògòlenw dunni fè.

ko minnu ka teli ka kònòboli ni tògòtògònin lase mògò ma, olu filè nin ye :

- ka dumuni kè ni tègè nògòlen ye.
- ka dumunifèn nògòlen walima dumunifèn tinyènen dun.
- ka ji nògòlen min ; a ka ca a la, ji nògòlen de bè tògòtògònin bila mògò la.
- ~~- ka **dimògòw da tò** dun.~~
- k'i kònòbara tabila nènè la su fè.

kònòboli furakè cogo

ni kònòboli y'i minè, i bè ji kògòma wali ji sukaroma min. fòlò fòlò mògò dòw tun bè kònòbolitò jè ji la, k'a fò ko ji suma bè kònòboli juguya ; o dun tè tinyè ye. an ka kan ka ji di kònòbolitò ma waati o waati ; n'o tè, a farikolo ji bè ban.

i bè malo seri ji min. malo seri ji de ka kan ka di denmisèn kònòbolitò ma, o dila cogo filè :

- kudu nyè kelen malo kisè bè kè litiri kelen ji la,
- o bè tobi k'a mò,
- o ji bè sènsè k'a di kònòbolitò ma.

n'i ye buyaki bulu tobi, k'o ji min, o fana bè mògò kònò ja.

i bè nònò min dabila.

fòlò mògòw ka furaw

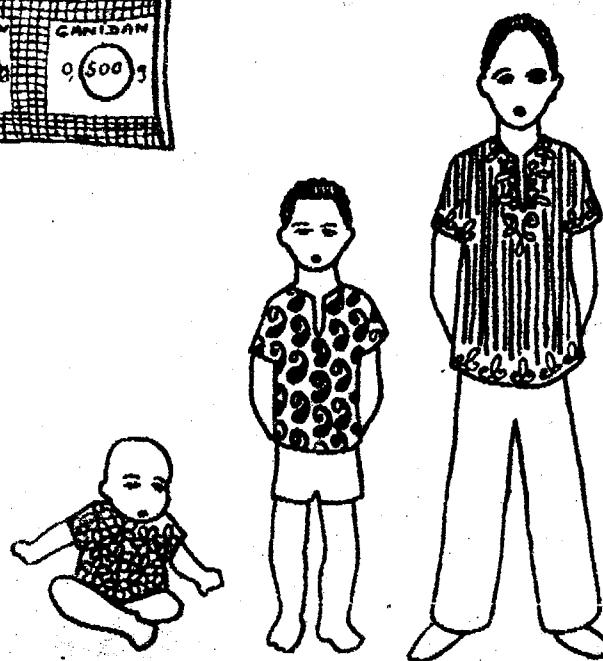
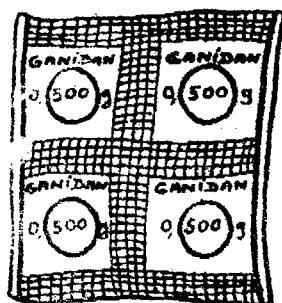
fòlò, kònòboli tun bè furakè ni cankara nugunin ni belenkè fura ye ; mògò tun bè u fura nyimi, k'u ji min, k'u nyaga bò k'u da tonkun kan : sani nyagaw ka ja, banabagatò fana kònò bè ja.

dòw fana tun bè nsiramugu kè nònò kumu wali ji la k'a min.

tògòtògònin tun bè furakè ni ntilibara (dòw ko ngulubara) dili ye ; dòw bè shè fan ni nyènyèn tobi nyògòn na, k'a dun. dòw bè buyaki fura tobi k'a ji min.

ka nyi : kònòboli

ganidan ta cogo

kisè kelen
- sògòma
- tilegan fè
- su fè

kisè fila
- sògòma
- tilegan fè
- su fè

kisè naani
- sògòma
- tilegan fè
- su fè

furakisè dòw fana bè yen, minnu bè se ka kònòboli ni tògòtògònin furakè :

ganidan

ganidan ye fura nyuman ye, min bè kònòbolitò kènèya.
ganidan ta cogo filè :

- denmisèn min si tè san duuru bò : ganidan kisè kelen bè di a ma sògòma, ka kisè kelen d'a ma tilegan fè, ka kisè kelen d'a ma su fè.
- denmisèn min si bè san duuru ni san tan cè : kisè fila bè di a ma sògòma, ka kisè fila d'a ma tilegan fè, ka kisè fila d'a ma su fè.
- mògò min si tèmèna san tan kan : o tigi bè kisè naani ta sògòma, ka kisè naani ta tilegan fè, ka kisè naani ta su fè.

beladenali

beladenali ye kònò dimi fura ye ; tògòtògònin mana i minè, k'i kònò dimi, beladenali b'o kònò dimi sumaya, nka, a tè bana yèrè kènèya.

a ta cogo filè :

- beladenali man kan ka di abada denmisènnin ma, min si ma san naani bò fòlò.
- denmisèn min si ka ca san naani ye : i bè beladenali kisè tila fila ye, k'o tilancè kelen di a ma sògòma, ka tilancè kelen d'a ma tilegan fè, ka tilancè kelen d'a ma su fè.
- baliku ta ye kisè kelen ye sògòma, tilegan fè, ani su fè.

yèrèkun tangali kònòboli ma

- i b'i tègèw ko k'u jè, san'i ka dumuni kè.
- i bè jiridenw ni nakòfènw ko k'u jè, san'i k'u dun.
- i bè ji saniyalen dòròn de min. ji saniya cogo sèbènna kibaru nimòrò 106 kònò, a nyè 4 la. kunnafoji jònjòn fana bè di ji saniyalen kan gafenin dò kònò, min bòra ènpirimeri Kase Keyita la, n'o tògò ko "ji ni kènèya".
- i bè sutura sén.

tali kèra sèbèn minnu na ka kibaru nyè fila ninnu labèn, olu filè nin ye :

- "bana minnu ka teli ka mògò minè Mali duguw kònò" ; o gafenin dilala kosa in na balikukalansoba mògòw fè ; a nyèfòra kibaru nimòrò 113 la.
- Kucala kòorisènè baarada mògòw ye sèbèn minnu dila ka balikukalandenw dege dògòtòròya la.

jeli baba sisòkò :

A ko : - "Kunbabá saba bë Nyagalen na,
misènman saba b'a la,
finman saba bë Nyagalen na,
jèman saba fana bë a la ;
nin fèn naani mana nyògòn sòrò muso min na,
o de b'i ban cèw la,
cèw tè se ka ban o la."

Lamidu Soma Nyakate ko, a ko :
- "Nyagalen ka nyi ?"

A ko : - " A ka nyi dè."

N'a fôra misènman saba bë muso la,
kunbabá saba b'a la,
finman saba b'a la,
jèman saba b'a la,
olu bë yòrò jumèn ?
N'i y'o fò, n'i m'a faranfasiya,
mògòw t'o yòrò dòn.

Misènman saba min bè hòrònmoso la :
hòrònmoso bolonkòniden bè misènya,
a cèmancè bè misènya,
a sen nègèdonyòrò bè misènya,
k'o kè, i komin buteli kankòrlòla ;
nin misènman saba in bè nyògòn sòrò a la.

Kunbaba saba b'a yòrò jumèn ?
Hòròn muso kunkolo bè kunbaya,
a disi bè kunbaya,
a fèngènyè bè kunbaya ;
o fèngènyè, dòw ko a ma ko "jukunan",
dòw ko a ma ko "sigilan" ;
oo, nka, anw fè bamanankan na,
fèngènyè de ka fisa jukunan fòli ye,
sabu, o ye nenini ye ;
anw ko "fèngènyè", dòw ko "sigilan".
Hòròn muso sigilan bè kunbaya,
a disi bè kunbaya,
a kunkolo bè kunbaya.

Jèlen-saba b'a yòrò jumèn ?
Hòròn muso nyinkisè bè jèya,
a nyèkisè bè jèya,
a kònòna bè jèya :
hali n'i n'o kèlèla,
a tè se ka funun i la,
a kònòna ka jè.

lamidu

Finman saba b'a yòrò jumèn ?

A kunsigi bè finya,
a nyè mògònин bè finya,
a nyintara bè finya ;
nin finman saba in bè hòrònmuso la,
nin bèe tun bè Nyagalen na.

N'i tun y'i bolo da Nyagalen sigilen kô rô,
i bolo tè gosi fasasira la, janko kolo.
Dimògò tun tè sigi Nyagalen fari la,
sabu la, dimògò b'i sigi fèn nôgôlenw de la ;
Nyagalen fari ni dimògôw cè
tun ye san kèmè duuru taama ye.

Oo, jelikaramògò kòni ye Nyagalen lagamu
Lamidu Soma Nyakate sigilen nyè nà,
fo k'a kè Nyagalen fè,
k'a sòrô, a m'a ye.

A k'o yòrò de la sa, a ko :

- "Aa, jeliba,

n b è taa Du Muke Tarawele denmuso nyini furu la ;
n'a banna ka denmuso in di n ma,
n b è kèlè wuli,
ka taa a ka dugu ci.

k'a yèrè minè,
k'a kantigè,
k'a den furu diyagoya la."
- "Ayi", jelikuntigi ko : "a tè kè ten,
o ye miiribaliyabaara de ye,
o ye jogodôgôyabaara de ye,
a tè kè ten.

I bē wuli,
I bē taa a den nyini a fè furu la,
n'a y'a d'i ma,
aw na kè nyògòn ma jigi ye,
o ka fisà a kélèlama ve.

E bè taa a faga a den nò fè cogo di ?
E m'q den ba furu a ye dè "

A ko ielikè ma a ka.

"Wq... gn dun b'g kē sogo di? 3"

Wā, an oho bū ke cog
Heликē ko :

"An kg tag q nyini furu la."

A yèrè ko ielikè ma o la sa :

"Wa, wuli,

soma nyakate

8. dunan sennateli dala ka teli

A ni jelikè wulila o rò,
ka kirike da sokè la, u cè fila
ka bò Lamidu, ka na anw fè Segu Nyènina.

Tile saba, a naaninan,
a ni jelikuntigi naña jigin
Du Muke Tarawele ka bulon kònò.
Du Muke Tarawele ye jelikè kòni dòn ka kòrò,
nka, a tè Lamidu Soma Nyakate dòn.
A girinna ko :
- "Aa, jeliba, i nana ?
Jeliba, i ni sè.
E, jònw,
a'ye jelikè in ni a taamanyògòn ka sow minè,
ka taa u siri nyègèn kònò,
aw ka ji dò soli,
ka n'a di jelikè n'a taamanyògòn ma."

Jònw nana an ka sow minè, ka taa u siri,
jònkè dò taara jifilen fa,
ka n'a di jelikè ani Lamidu Soma Nyakate ma.
U minna ka ban tuma min,

Du Muke Tarawele ko :

- "Jeliba, i ni sè,
Lamidukaw ka kènè ?
An ka faamakè ka kènè ?
Kòri baasi t'a la ?"
A y'i kanto Lamidu Nyakate yèrè sigilen ma :
- "N tònyògòn kè, i ni sè,
somògòw ka kènè ?
An ka faama ka kènè ?
Kòri baasi tè yen ?"

O foli bannen, jelikè sòròla k'i kanto,
a ko : - "Du Muke Tarawele,"
a ko : "nin yèrè de ye an ka masakè ye,
nin yèrè de ye Lamidu Soma Nyakate ye."
A ko : - "Nin yèrè don ?"
A ko : - "Ohòn."
A ko : - "An ka faama, i ni sè,
Lamidukaw ka kènè ?
I ka marifaw ka kènè ?
I ka kèledenw ka kènè ?
I bisimila."

U bannen foli la, jelikuntigi y'i kanto a ma,
a ko : - "Bamanankè Tarawele,"
a ko : "fèn min bè dunan sennateliya,
o b'a dalateliya.

Ne taara an denmuso lagamu an ka masakè
Lamidu Soma Nyakate nyè na,
a dun ko a bè den fè.

Wa, an nakun ye o de ye dè,
an bè den fè furu la.

Bamanankè sigilen sumana,
a ko : - "Jeliba,"
a ko : "i ma ko nyuman kè nin ye dè.

Nin nyògòn faamaba,
ne tè dò wèrè ye cikèla kò,
mògò bè taa ne den lagamu
nin nyògòn masakèba nyè na,
fo jamana, fo jamana,

o ka wuli ka na, k'o ka nyi ?

Baasi tè, e de ko a ka nyi ;
mògò tè malo, i lakalibaga de bè malo.

E min ko muso nyuman don,
n bè Nyagalen wele, k'a jira i jatigikè la,
n'a kèra muso nyuman ye, i kunnawolclà ;
n'a dun ma kè muso nyuman ye,
i jatigikè ma k'a fè,
e de bè maloya dè ;
bawo, e de ko a cè ka nyi."

Jelikè ko :

- "Ne de ko a cè ka nyi, wa, a bè ten de."
Du Muke Tarawele y'i kanto o la sa a den ma,
a ko : - "Nyagalen, Nyagalen, Nyagalen."

A ko : - "Naamu, baba."

A ko : - "Ji dò soli, i ka na n'a ye."

Nka, Nyagalen t'a dòn; a nyinibagacèw nalen don ;
Nyagalen wulila tugun, a ye lènpèn sòori,
ka baya bilen kelen bil'a kan, a ma fini siri,
a kulukutu wulila ten,
sinbara fila in jòlen b'a nyè,
bamanannpogotigi cènyi don.

Jelikuntigi min y'a dòn ka kòrò, o y'i kun biri ;
Lamidu Soma Nyakate yèrè y'i kun jan,
ka Nyagalen natò lajè, fo a nana don bulon kònò,
k'a bolo ni jifilen bò, ko : - "ji filè nin ye."

(a tò bè bò kibaru nataw kònò)

mariyanmadi sisoko

lawale : samori

samori ka denmisènya

Samori fa tògò ye ko Lanfiya Ture, o sigira Manyanbaladugu, Konyan jamana kan. Ni Lanfiya tè jago la, a b'a ka baganw kòlòsi ; a musow bè ci kè. Kamara laka minnu tun ye jamana tigiyé ye, olu denmuso kelen

tun bè Lanfiya kun, ko Masorona.

Samori wololen na kè san 1830 la, a y'a ka denmisènya fanba kè a bènna na. K'a to funankè ye, Samori tun mana don jè o jè la, a bè kè o nyémòqò ye, a filan bée sònnon b'a

ye, k'a d'a kan, denmisèn hakilima don, wa a bè fèerè sòrò ko bée la. Tònyògònya na, a ma mògò si fisaya si ye. A tègè labilalen : min mana sòrò, o bè tila tònyògòn bée cè. A tun ka ko ka di a filan bée ye.

samori ka julaya

Yòrò kelen sigi ma se ka diya Samori ye. A y'a nyini a fa fè ka taa julaya la. Jago diyara Samori la, nka a tun t'a yèrè majigin mògò si ye ; o dun ni jago tè bèn.

N'i y'a ye kèle la, bolokurun na kèle don, da la kèle tè : kuma caman lankolon, a tè se o la. Samori tun ye san fa dugu fa de ye. A mana yèlè, a nyinw bè i ko waraba taw. A man'a nyè jò i la, i b'i kun suli. Bilisi bònsòn de tun don : a bolo fila jèlen don ; a tun bè fò ko mògò ka nyenyini tè se o mògò sugu la.

◦◦◦

Samori b'a ka jago la dògò duguw ni nyògòn cè. Siselakaw nana bin Manyanbaladugu wèrèw kan, k'u bè taa n'o baganw ye. O ye Samori sòrò dugu kònò. A ye dugu kamalen dòw fara nyògòn kan ka binnkannikèlaw gèn. U ma hali bagan kelen sòrò ka taa n'a ye, wa kèle ma diya u la fana. Samori ka kèle kuntigya taamashyèn kèra o kèle ye.

◦◦◦

San dama dò o kò, u seginna ka na bin dugu in kan tugun, o ye Samori sòrò taama na. Nin sen in na, u ma dan misi sonya ma ; u ye cè caman faga ka taa ni musow ni denmisènw ye jònya na. Samori ba Masorona Kamara tun minèna u fè fana.

◦◦◦

O ci taara fò Samori ye ; a girinbagatò seginna, k'a sòrò, dugu bè ka jeni hali sa. Samori ko k'a yèrè bè taa

a ba kunmabò Siselakaw fè. Samori taara o wula bée ; a ma taa ni maramafèn ye a bolo. A taara Madina, Sisew ka dugu, k'i sin Sere Burulayi bara ma, mori faama. Siselakaw tè se ka juguman kè Turelakaw muso la, o ye dinyè kòròlen ye. Samori y'i majigin faama ye, k'a nyinika, a bè se ka min kè, yaasa faama k'a ba labila.

- "N'i ye jònke kamalen wolonwula di n ma, n b'i ba labila."

Samori k'o la :

- "O tè n bolo fòlò, ne ye denmisèn ye, n ka jago ma yiriwa fana. N b'a nyini i fè, i k'i munyu, n bè jònke wolonwula nyini ka d'i ma."

- "Aa, ne tè se ka n munyu k'o bée makònò. Ne yèrè ka sira tè julaw fè."

- "Ne fana t'a nyini ka to julaya la. N'i sònna ka n bila i ka kèledenw fè, a mèen o mèen, n b'i ka jònke wolonwula di ka n ba kunmabò."

Sere Burulayi ye Samori lajè fefewu, a nyè b'a la, cè dafalen don. A y'i miiri, a sònna. Samori kèra a ka sofa dò ye, faama bolo kòrò sofa kòni.

◦◦◦

Mun na, Sere Burulayi siga-sigara ka Samori ta ? O tuma, a tun tè nin kamalen kòrò in fè sofa ye wa ? O tè. A tun fòr'a ye de ka tèmè ko mògò min bène a ka fanga tinyè, o tigi taamashyèn ni Samori bòlen.

Samori ka julaya banna Madina, a kèra kèleden ye. O yèrè tun bennèn b'a la ni julaya ye.

lawale : samori

samori ka sofaya

Samori sera k'a ba labila ni jònkè wolonwula ye. Sere Burulayi ma deli ka nin nyògòn cè farin sòrò a ka mògòw la, o de kosòn, a ma sòn Samori ka taa. Taali tun yèrè nege tè Samori la bilen ; a ni faama diyara fo k'u kè teri ye.

Nka, faama dògòkè Sere Birema kòni tun t'a fè. O tun diminen bè Samori kòrò, bawo o ma nyinè cèndalaw ni domaw ka fôlen kò. Ale kòni hakili la, a fôra ko cè min bèn'ù ka fanga tinyè, o tè mògò wèrè ye Samori kò. A ye kuma sugu bée fò a kòròkè ye, o ma sòn ka Samori gèn. Don o don, dò bè fara Samori ni Sere Burulayi ka teriya kan. Bawo, ni Samori tè, a ka kèle caman tun bë tinyè a bolo. Samori ye san duuru kè faama ka mandiya la.

◦◦

Sere Burulayi sara san 1859 na. Sere Birema sigira fanga na. Samori n'a ba bolila, bawo Sere Birema tun b'a nyini k'a faga. A bolo lankolon nana Sisew bara cogo min, a bolo lankolon taara ten. Nka, a ye fèn kelen sòrò ka taa n'o ye a bolo, fènba yèrè : Samori ye kèle dònniya sòrò Sere Burulayi de bara. Samori ye silamèya fana sòrò Sere Burulayi de bara. A y'a ka turu saba di ka tuubi yen. A y'a faamu fana ko silamèya bè se ka kè sababu ye ka kèledeñw dusu lamin kèle la, kafiriw kèleli kòni. Sere Burulayi tun bë baga dugu dòw ma, ka taa bin olu kan, k'u ye kafiri ye.

◦◦

Samori n'a ba selen Manyambaladugu, a ba sara yen. A fa tun taara i sigi Sanankòrò. Samori ye san saba kè Berete faama ka kèle kuntigiya la ; a bòra o fana na.

samori ka fanga

Samori tèmènen san bisaba kan, a ko k'a tè kèle kè mògò si ye bilen, f'a yèrè. A ye wele bila ka kèledeñw nyini fan bée. A ye cè caman sòrò, bawo mògòw b'a ka cè farinya dòn. Mògòw b'a dòn fana ko Samori bolo ka nyi, f'a bë nyinè a yèrè kò. Samori ka sofaw cayara, mògò sugu bée tun b'u la. A dògòkè fila tun b'a nò fè : Keme Birema ni Maningè Mori, olu tun ye kèledeñw ye. A n'a ka cèw taara u sigi Sokurula ; u tun bë balo kèrè fè duguw binnkanni na.

◦◦

Berete faama de kèra sababu ye ka Samori ka kèlebolo ci, ka Samori dògòkè fila minè. Samori taara i sigi Jala ; o n'a bennna tun man jan. A y'a nyini Jalakaw fè, u k'a kè kèledeñw ye. Jala tun ye dugunin ncinin ye, cè wolowula dòròn de tun ye Samori ka kèledeñw ye. Samori fòlòla ka dugu lamini ni tata ye. O kò, a y'a fa lana dugu kònò. A y'e cèw ta k'a ka kèlebolo bugun. A tun

b'a ka kèledeñw ladon konyuman : a fa ka misiw bée taara kèlebolo in ladonni na.

Samori ni Manankòrò Kamara bilala nyògòn na. O y'a ka kèlebolo bila ka taa Samori kèle Jala. Sofa biduur dòròn de dun bë Samori bolo. Nka, Jala tun sigilen bë kulu de kun na, k'a lamini ni tata ye. Manankòrò ka mògòw bë ka kulu yèlèn, u ka ca ba n'a si ye. Fèerè fosi dun tè kèle la ni Samori tè min dòn. Yanni su cè, kèle banna, k'a sòrò, hali mògò kelen ma jogin Samori ka cèw la.

O kèle diyalen Samori la, a bòra Jala, ka na sigi Sanankòrò. O tun ye duguba ye, wa a bennakaw de bë yen fana. A ka kèlebolo bonyana yen kosèbè. A ye sofaw kalan manifa la kèle la. Silamèya mana diya min ye, a b'o tuubi.

San 1862 la, Samori ye Konyan jamana bée kèle. San o san, dò bë fara a ka fanga kan. A ma dugu si tònyò ko a sera i la, n'i sònna a ye. A ni Manankòrò yèrè

lawale : samori

Iabanna kà bén : jamana nyémògò ye Manankòrò ye, kè-lètigi ye Samori ye. Nka, bée y'a dòn ko fangatigi ye Samori de ye, Manankòrò ta ye musalaha ye.

Konyan jamana bée b'a bolo sa ; a tò ye Sisew ni Beretew ye, a ma tuu olu la fòlò. Sere Birema Sise ni Sabadugukaw bè nyôgòn na, o hakili tè Samori la. Beretew fana bè kèlè la Gundo, olu hakili tè Samori la. Samori y'a yèrè kè Sere Birema dèmèbaga ye, ka dugu dòw kèlè, k'o nafolo tila di Sere Birema ma : a mana kèlè o kèlè kè, nafolo tila bè ci ka taa di Madina Sere Birema ma. O dara a la, u jèra ka Beretew kèlè k'olu ka fanga tinyè. O kèlè bannen, siga si tè Samori ni Sere Birema yèrè ka kèlè la bilen. Samori ma sòn kèlè ma fòlò : a ka kèlèdenw tun sègènnen don. A y'i kò don ka taa Worodugu. Sere Birema y'a nyini ka Samori ka kèlèbolo sègènnen in tò lase. O ma diya Siselakaw la, u bolila. Samori ye caman minè u la, ani sow ni marifaw.

A seginna ka taa sigi Sanankòrò, yenkaw y'a kumbèn i ko masakè. A kèra Sanankòrò faama ye.

Sabadugu fana tun ye jamana dò ye, a faamadugu ye

Bisandugu ye. Samori ye o jamana kèlè sinyè fila, ka se o la san 1874 na. Samori taara i sigi Bisandugu.

◦

◦

A ni Kankan faama ye nyôgòn dèmè ka Kankan kèrè fè duguw kèlè. O kèra sababu ye ka dò fara a ka fanga kan. San 1878 y'a sòrò, Sere Birema kòròla ; a y'a denkè Mòròlayi kè kèlètigi ye. O y'i ta kè Samori ka dugu dòw kèlèli ye. Samori ye kèlè sin Mòròlayi ma, k'o ka kèlèdenw minè a la. Siselakaw ka fanga fanba bòsilen filè u la. A ye daga sigi Kankan da la, k'o minè san 1880 la. O kò, a ye Madina minè, nka a ma fèn kè Sere Birema na, a hinèna a la.

◦

◦

Samori ka nyumaya de y'a to, mògò caman tugura a la. A ka galoduguba tun ye Bisandugu ye. Mògò 300 000 de tun bè a ka fanga kònò san 1880 na.

(a tò bè bò kibaru nataw kònò)

